

Милан Суботић
(Универзитет у Новом Саду,
Филозофски факултет, Докторске
студије језика и књижевности)

Изворни научни рад
УДК: 81-112
811.163.1'38
DOI 10.19090/ppj.2021.52.67-88

ЈЕЗИЧКО-СТИЛСКЕ ОСОБИНЕ СЛОВА О ПТИЦАМА ИЗ *ФИСИОЛОГА* У ТРИ СРПСКА ПРЕПИСА (НА ПРИМЕРУ СЛОВА О ОРЛУ И О ЖДРАЛУ)¹

САЖЕТАК

Предмет овог рада је језичко-стилска анализа дела *Фисиолог*, које представља врсту идеолошко-дидактичког списа у облику наративне прозе. Ово дело је било популарно и у српској средњовековној писмености, судећи по великом броју познатих записа. Сваки препис *Фисиолога* састоји се од одређеног броја слова о животињама у која је унета поука. За анализу су одабрана слова о две врсте птице, орлу и ждралу, чије ћемо језичко-стилске особине пратити у три српска преписа која су настала у различито време и на различитим местима српског средњовековног говорног подручја (у Никољачком препису из 15. века – Н 52, у препису из Грујићеве збирке из 17. века – МСПЦ 100, и у препису Народне библиотеке Србије из 16. века – НБС 38. Циљ истраживања је да, након филолошке анализе језика слова о ждралу и орлу у одабрана три преписа, закључимо којим језичким стилем је писано ово језичко дело, као и да утврдимо да ли постоје разлике између преписа у том смислу.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: *Фисиолог*, српскословенски, фонетика, морфологија, синтакса, лексика, Никољачки рукопис бр. 52, рукопис из Грујићеве збирке Музеја Српске православне цркве број 100, рукопис Народне библиотеке Србије Р 38, слово о ждралу, слово о орлу.

¹ Овај рад је настао под менторством проф. др Марине Курешевић, као предиспитна обавеза из предмета Језик и стил средњовековне књижевности, у оквиру Докторских студија језика и књижевности на Филозофском факултету у Новом Саду.

1. Увод

Зборник *Фисиолог* је средњовековни рукопис који представља врсту идеолошко-дидактичког списа у облику наративно-поучне прозе (Лазивић 2004: 9). Управо због тих особина, Н. И. Толстој (2004: 153) у својој пирамиди жанрова сврстава ово дело у њен доњи део заједно са делима „натуралистичко и филозофско-филолошке литературе”. Зборник *Фисиолог* се може посматрати као нека врста средњовековних басни, јер се састоји од појединих прича о животињама (и не само животињама већ и о минералима и о биљкама).² Свака прича (слово о животињама)³ састоји се из три дела: описа животиња, објашњења описа и поуке. У складу са тадашњим учењем, веровало се да животиње поседују и представљају људске особине, а угледањем на животиње људи се могу побољшати. Природа је створена из велике љубави Бога према човеку.

Филолог и историчар Д. Драгојловић, један од наших најбољих познавалаца рецепције овог средњовековног текста у српској језичкој средини, наводи различите хипотезе о пореклу овог дела: староегипатску, сиријску, индијску, јеврејску хеленску (Драгојловић 1976: 345). Према речима овог научника, „ретко која књига је у светској књижевности прибавила себи тако истакнуто место и тако снажно утицала на разне области књижевности и уметности као *Фисиолог*”. Будући да је *Фисиолог* доспео међу Словене преко грчких превода, за нас је најрелевантнија грчка текстуална традиција.

² О каноничности *Фисиолога* се још увек расправља. Његово стално присуство у уметности средњег века неоспоран је доказ да је то дело за које се знало и веровало у његову тачност. Није позната ниједна расправа о забрани овог дела, која би нам показала да ово дело није било канонично (Лазивић 2004: 17–18). Мислимо да је то посредан доказ о каноничности овог дела.

³ Према мишљењу Ј. Мандић (2013: 7), постоји 48 различитих слова *Фисиолога*, према А. Стојковој (1997: 243–249) *Фисиолог* има два слова више, а према Н. Идризовићу (2010: 87–92) *Фисиолог* је садржао чак 60 слова. Размислимо о ставовима настају услед тога што већина изучавалаца посматра само слова о животињама, а слова о биљкама, минералима и хибридном бићима искључују из својих изучавања. Изузетак је студија Д. Драгојловића посвећена овом делу (1968), али је она слабо доступна савременом изучаваоцу.

Италијански класични филолог и приређивач *Фисиолога* на грчком језику, Ф. Сбордине (Francesco Sbordone), први је поделио грчке текстове овог текста на три редакције, а сваку редакцију поделио на класе и поткласе. Прва, најстарија, редакција овог текста, позната и као александријска, настала је одмах после јеванђеља, односно у II веку нове ере. Друга, византијска редакција, позната и као Псеудо-Еустахијева, настала је у X веку током поновног процвата РOMEЈСКОГ царства. Трећа редакција, позната и као Псеудо-Василијева, настала је током XII века нове ере, а названа је тако јер се у тексту стално позивају на Светог Василија Великог (као једног од могућих аутора).⁴ За историју словенских верзија текста најзначајнија је Псеудо-Василијева редакција, јер је она послужила као предложак за преводе на словенски језик (Драгојловић 1968: 13–14).

Д. Драгојловић (Исто: 49–50), пратећи поделу Ф. Сбординеа, упоредио је познате српске преписе са грчким текстом, а потом их поделио на редакције. Занимљиво је то што је установио да за поједине ‘причте о животињама’ не постоји грчки предложак.⁵ Д. Драгојловић је идентификовао девет преписа *Фисиолога* као српске у богатом рукописном наслеђу овог дела, што само показује интересовање наших људи средњег века за књигу (Драгојловић 1976: 345). Сви сачувани старосрпски преписи *Фисиолога* разврстани су у три редакције.⁶ Прва редакција је најближа грчком изворнику, док у каснијим преписима расте број иновација (стилских, семантичких и др.). Тако се у трећој редакцији, која је најкраћа, налазе описи животиња испрличани са најмање предикативних јединица, али истовремено

⁴ Одлика Псеудо-Василијевог редакције представља губитак библијских навода из увода приче, њихово скраћивање и приписивање особине једне животиње другој (Драгојловић 1968: 49–50).

⁵ Сличан закључак је донео и Ђ. Трифуновић у поговору свог издања *Фисиолога*: „Из обимнијег дела прве верзије (издања А. Александрова). Прво слова која имају наслов као у првој верзији. И друго – слова која представљају особеност самог преписа из /манастира/ Светог Пантелејмона и не налазе се у другим преписима”, односно то су „верзије о познатим животињама *Фисиолога*”, али се издваја прича о зецу која не представља животињу познату другим преписима *Фисиолога* (Трифунувић 1973: 29, 30). Други примери су приписивање слону и зубру приче о животињи запетљаних рогова, а они једноставно представљају превод назива непознате животиње (антилопа) називом познате (зуб, слон /познат!/).

⁶ Један од ових преписа данас се сматра несталим. То је рукопис 746 из 1628. године, из манастира Пакра (Богдановић 1973: 218).

задржавајући све битне епизоде приче. Постоји и четврта редакција у којој се налазе слова која представљају мешавину друге и треће редакције.

2. Корпус, циљ и теоријско-методолошки оквири истраживања

За корпус овог истраживања одабрана су слова о ждралу и орлу пошто те птице имају позитивну симболику, те се слова јављају у свим преписима (њихова је поука намењена монасима, односно владару/поданицима). Наша намера је била да слова о одабраним птицама анализирамо на основу три редакције. Ипак, у одабраним преписима (в. касније) изостаје прва редакција, јер се описи ждрала и орла јављају у две редакције: два преписа припадају другој редакцији, а један трећој. Анализу смо спровели на издањима одабраних текстова које је сакупила и електронски издала Ана Стојкова.⁷ У прилогу овог рада преносимо издање одабраних слова према овом извору. Одабрани преписи потичу са различитих територија српског средњовековног говорног подручја, те репрезентују различите писарске традиције.

Један од преписа *Фисиолога* налази се у рукописном зборнику слова, поука и апокрифа манастира Никољац бр. 52, дакле, потиче са простора данашње Црне Горе. Настао је крајем XV века (Станковић 1994: 221–300). Припада другој редакцији текста. Данас се, према речима А. Стојкове, налази у књижном фонду Народне библиотеке Србије. Означимо га у раду са Н 52.

Препис *Фисиолога* бр. 38, из рукописног зборника апокрифа и других састава Народне библиотеке Србије, састављен је у XVI веку, негде на простору западне Босне (Штављанин Ђорђевић и др. 1986: 74–76). Припада трећој редакцији текста. Означимо га у раду са НБС 38.

Препис *Фисиолога* из Рукописа Грујићеве збирке у Музеју Српске православне цркве припада зборнику различитог састава, који потиче из 1628. године (Богдановић 1973: 39). Заједно са Никољачким преписом припада другој редакцији текста. Означимо га у раду са МСПЦ 100.

Свако се читано дело у средњем веку умножавало преписивањем. Приликом преписивања дела која су жанровски припадала доњем делу Толстојеве пирамиде, преписивач је имао већу слободу: преузимао је делове

⁷ В. Ана Стојкова <<https://physiologus.proab.info/>>.

који су му се допадали (или које је разумео), скраћивао је текст или га проширивао, а понекад чак и мењао поједине делове. Имајући на уму диглосију и функционалну раслојеност српског средњовековног књижевног језика,⁸ за циљ истраживања смо поставили да, након филолошке анализе слова о ждралу и о орлу у одабрана три преписа, закључимо којим је језичким стилем писано ово дело, као и да утврдимо да ли постоје разлике међу преписивачима у том смислу.

Током филолошке анализе праћени су норма књижевног језика и одступања од ње на свим језичким нивоима. Учесталији наноси из народног језика на фонетском и морфолошком нивоу очекивани су у текстовима из доњег дела Толстојеве пирамиде, што је упућивало на снижену норму српскословенског језика, док се нижи стил књижевног језика на синтаксичком и лексичком плану испољавао у одабиру оних средстава која постоје у вернакулару, тј. народном говору (Грковић-Мејдор 2007: 433–445; Курешевић 2015).

3. Филолошка анализа

3.1. Филолошка анализа слова о ждралу у три преписа

Преписи о ждралу доносе причу која је позната од античких времена (забележена је још код Плинија Старијег). Наиме, ждралови се скупљају ноћу пред спавање, а један ждрал се одабира за стражара. Он узима камен у једну ногу, а на другој стоји. Када задрема, камен му испада, тако пробуди друге ждралове и јато поставља новог стражара. У слову се наглашава бучност ових птица у лету, а камен се у поуци разрешава као црква.

3.1.1. Фонетско-фонолошки ниво

Српскословенски језик је до почетка XV века под утицајем вернакулара претрпео многе промене на гласовном плану: изједначавање полугласника и њихову каснију вокализацију, губљење назала и њихову рефлексацију у гласове /y/ и /e/, губљење дистинкције по палаталности вокалног *p* и *l*, рефлексацију јерија у /i/, рефлексацију гласа јат. Са друге стране, задржао је неке особине као одлике књишког начина изговора: *шт* и *жд*, као рефлексе

⁸ О овим темама в. Грковић-Мејдор 2007: 433–445; Курешевић 2015: 64–82.

прасловенских **t'* и **d'*, префиксе *въз-/въс-*, предлог *въ* и сл. (Јерковић 1984: 55–67). Све промене које су се у говору извршиле пре појаве првих споменика пратила је промена и у правопису. Касније промене су се дешавале само у говору, а поштовање етимолошког правописа зависило је од степена писаревог познавања језичке норме. Стога се у овом делу рада прате само оне црте на основу којих се може закључити о степену чистоте српскословенског језика.

- а) Тврдо *и* се појављује до краја XIII века на целом штокавском терену, изједначило се са палаталним, мада се јери по норми књижевног језика и даље писало на својим етимолошким позицијама (Јерковић 1984: 56–57). То слово се у преписима слова о ждралу три пута појављује на местима где би по етимологији требало да стоји слово *и*: *съвѣрают ѿ* (Н 52), *съвѣрајуции ѿ* (МСПЦ 100) и *въздымаеть* (МСПЦ 100), а у једном примеру на месту етимолошког слова јери срећемо написано и *из ногн* (Н 52). Из овог закључујемо да се ни у једном препису не поштује етимолошки правопис када је реч о писању слова јери.
- б) Иако се глас јат од почетка XIV века у књижевном језику изговара као */e/* (Јерковић 1984: 57), средњовековни узус захтевао је писање овог слова на својим етимолошким позицијама. У нашим примерима у оквиру слова о ждралу затичемо примере са словом јат на етимолошком месту: *ѿѣѣ, стрѣѣци, къ нозѣ* (Н 52), *на нозѣ* (МСПЦ 100), као и оне у којима се на месту етимолошког *e* налази слово јат: *стрѣгоут ѿ* (Н 52), *стрѣжет* (НБС 38).
- в) Иако се полугласник до краја XIV века вокализовао, тј. рефлектовао у */a/* на већини штокавског терена (Јерковић 1984: 56), слова танко и дебело јер у нашим преписима се још увек пишу релативно доследно са њиховим мешањем. Следећи примери илуструју обележавање полугласника на својим етимолошким позицијама: *въздымь, въздымаеть, въскрѣнитъ* (Н 52); *въ, възоветь, къ, въздымь* (НБС 38) *събюдет, въздымаеть, въ, възпѣеть, възвнѣ* (МСПЦ 100). Веома често се изостављао и то онда када није имао гласовну вредност: *стражннк, калнк* (НБС 38); *жерак* (МСПЦ 100). Ни у једном препису није забележен рефлекс */a/* на месту некадашњег полугласника.

- в) Примери сугласничке групе *шт* и групе *жд* увек стоје на месту прасловенских гласова *t' и d': ношню стрѣшти (Н 52), вець (НБС 38) събраюци (МСПЦ 100).
- г) У преписима одабраних слова о ждралу нема примера речи са вокалним *л*, док се код вокалног *р* не очекује никаква промена.

3.1.2. Морфолошки ниво

У оквиру морфолошке анализе скренућемо пажњу на поштовање, односно непоштовање норме прво код именских, а потом код глаголских речи.

- а) У сва три преписа слова о ждралу углавном затичемо именске речи употребљене у облику књижевног језика, на пример: кь єднон носє (Л. јд.), ношню (Л. јд.) (Н 52); о жєравє (Л. јд.), к ветєрѣ (Д. јд.) (НБС 38); на дєснон носє (Л. јд.), вьси друѣзи (Н. мн) (МСПЦ 100).

Само у једном примеру затичемо продор вернакуларног наставка и то у предлошко-падежној конструкцији: на єднон нозн (Л. јд.) (Н 52). Необичан је облик Г. јд. у препису МСПЦ 100: испадне камень ѿ носѣ его.

- б) И у глаголском систему у преписима о ждралу забележили смо поштовање норме књижевног језика: Уп. примере глагола трећег лица презента у сва три преписа: събрают, боудеть, стрегоут, възьмаеть, држитъ, стонть, задрѣмать, испаднеть, вскринить, пробоудет се, стрегоут се, понде (Н 52); ꙗ, събрают се, двингет, стонт, задрѣмляеть, испадеть, възоветь, пондетъ, стрѣжетъ (НБС 38); сподстеть, строжет, възьмаеть, држитъ, задрѣмляеть, испадне, пробоудет се, ѿстрегѣть се (МСПЦ 100). И облици активних партиципа употребљени су по норми књижевног језика: възвнг (Н 52), възьмь (НБС 38) възвнг, събрашиѣ, възвнг (МСПЦ 100).

3.1.3. Синтаксички ниво

На овом нивоу анализе пратили смо средства за исказивање хипотаксе, хипотактичке везнике, као и начин повезивања семантички повезаних реченица.

У слову о ждралу рукописа Н 52 затичемо реченице које су међусобно повезане везником *и*, чак и када је нека од њих формално уведена хипотактичким везником (єга боудет нѣ спати ношю и чинет себѣ стражю). Из овога закључујемо да је хијерархијски поредак предикативних јединица у

овом тексту у великој мери поређан према моделима говорног језика. Завистан временски однос формализован је једанпут помоћу герундски употребљеног партиципа (и възвиг држитъ), а једном помоћу временски неспецификованог временског везника (да ега задрѣмлтъ. испаднѣтъ емѣ камен из ногн). Такође, завистан намерни однос је у једном примеру формализован зависном реченицом уведеном везником да (чинѣт себѣ стражоу да стрегоут се), а једном уз глагол кретања, инфинитивом (пакн дроугн понде стрѣши н.). Описана средства су заједничка књижевном и говорном језику.

Сличну ситуацију затичемо и у рукопису НБС 38. Поред полисиндетона, у овом препису смо забележили и још неке примере формализовања зависног реченичног садржаја, који сведоче о утицају говорног језика на синтаксичку организацију овог текста. Као прво, то је употреба везника/партикуле и између активног партиципа претерита и личног глаголског облика (възъмь каинкѣ въ ногуу њ двнгнет ю), а као друго, то је употреба корелатива приликом творбе реченичног комплекса са временском клаузом (ега задрѣмлтѣ испадѣтъ емѣ каинк н ѡнѣ възобѣтъ. тога ннѣ пондѣтъ н стрѣжѣтъ).

Иако се и у рукопису МСПЦ 100 могу препознати говорни модели на нивоу организације нарације, у препису затичемо и средства која су књишка. То су употреба апсолутног датива (събирающнн се)⁹ и постпозиција атрибута у односу на именицу (гласѡ келіѣи).

У препису МСПЦ 100, у реченици събирающнн се къ верѣ ега нмѣ спати поред апсолутног датива употребљена је још једна књишка нефинитна конструкција којом се исказивало субординирано значење – конструкција датив + инфинитив. Значење временске реченице је сигнализировано употребом везника егда.

3.1.4. Лексички ниво

На овом језичком нивоу пратили смо избор лексема за означавање истог појма у три преписа. Тако, на пример, на месту келеглана птнца из преписа Н 52,

⁹ Облик събиращїи је облик партиципа у дативу множине, који је део конструкције апсолутног датива у значењу временске реченице ('док се сакупљају'). Апсолутни датив јесте једна од главних одлика по којем се књижевни језик разликује од народног говора. Ову конструкцију срећемо само у овом примеру, док се у другим преписима (къ верѣ събирают се Н 52; събирают се к вѣтерѣ НБС 38) јавља у предложно-падежној конструкцији са глаголом у презенту.

у друга два преписа стоји многогласна веџь (НБС 38) или многогласна птица (МСПЦ 100). Сложенице, поготово оне с облицима придева много- и благо- у свом првом делу, одлике су књижевног језика (Грковић-Мејдор 2007: 384–386). Уместо речи каменъ из преписа Н 52 и преписа МСПЦ 100, у препису НБС 38 је употребљена реч кацнкъ. Слично је и међу глаголским лексемама – уместо глагола въкрннтъ из преписа Н 52, у препису НБС 38 употребљен је глагол възоветь, а у препису МСПЦ 100 възыпѣтъ. У недостатку историјског речника српског језика, веома је тешко одредити да ли су разлике међу овим речима стилске или дијатопијске природе.

Све тешкоће овакве анализе покушаћемо да илуструјемо на примерима употребе речи жѣравъ и веџь. Како бисмо боље појаснили значај лексичке семантике у одређивању стила језика наведених преписа *Фисиолога*, за поједине речи смо морали да проверимо њихово значење позивајући се на њихову етимологију.

а) *Птица ждрал*

За сам назив птице у сва три преписа се употребљава назив жѣравъ, што означава пепељасту птицу, односно врсту сиви ждрал.¹⁰ То је прасловенска реч и њена се етимологија може повезати с индоевропским кореном **gerh-* ономатопејског порекла који значи ‘плакати промукло, грактати’, док се њен облик са формантом -ав, може схватити као придев који истовремено означава нешто пламтеће, гореће, или као именица која означава птицу (Фасмер 1986: 67–68). Можда је због своје обличке сличности с именицом *жар* (ие. **gēr-*) ова птица у народном веровању имала одређену соларну симболику.¹¹ У српским народним говорима (РСГВ/3: 43) именица *жерав*

¹⁰ Сиви ждрал има светло, сиво перје, са тамнијим сивим крилима, црвено перје на врху главе и ћубу од две-три танке, дуге перушке. Воле да се окупају у јатима и најбоље их описује руски глагол кричать ‘оглашавати се криком, крештати’ (Рађајски 2004: 96; Милорадов 2016: 430; Pliny 1885/10: 30). Птица сиви ждрал *Grus* има више назива: жерав, зорав (зорав < жерав, или зорав < зора), злогодина (Милорадов 2016: 75).

¹¹ „Ждрал се поштује као весник пролећа и добра. Поље на које падну ждралови, добро ће родити. Ждралови својим летом предсказују каква ће бити година. Кад рано дођу, најављују рану зиму. Ако високо лете, биће слаб род; ако лете ниско, година ће

може да означава и коња беле длаке са црним или мрким пегама, али и птицу ждрал.¹² По својим морфолошким особинама, ова реч би се данас могла схватити као придев у значењу ‘прљаво, алкаво, гараво, чађаво’, али, како то напомиње и Ј. Грковић-Мејдор (2007: 375), не смемо у време када је реч настала семантички пројектовати данашње значење те речи. Реч *жѣракъ*, будући прасловенског порекла и присутна у свим словенским језицима, у време настанка ових преписа није била књишког карактера. Њен гласовни облик *ждрал* је каснијег настанка.

б) *Веште животиње*

Именицом *вѣць* у анализираним текстовима упућује се на птице. Значење ове именице се тумачи као ‘предмет, ствар’, што може да се односи и на животиње као створења, јер су и она вештином направљена (у теолошком смислу). Та именица се, према Фасмеру (1986/1: 309), изводи из облика **vĕd-ġio-*, чиме је он доводи у везу са кореном глагола *вѣдати* ‘знати на основу чула вида’ (Грковић-Мејдор 2007: 311). Именички облик речи *вѣць* означава ‘предмет, ствар’, а придевски облик *вѣцни* (и изведенице овог придева) углавном означава неки облик прозорљивости, тј. способност човека да види оно што је другим људима непознато или невидљиво. Према Трубачову, именица *вѣць* је примарног порекла, а придев *вѣцни* је секундарног порекла, иако Трубачов објашњава изведенице на основу придева.¹³

Контекст у којем се ова реч у *Фисиологу* користи упућује на још једну стилску нијансу ове речи. Она се употребљава у синтагмама *ходаѣта вѣць*,

добро родити. По народном веровању, ждрал је изгледа био симбол снаге и јунаштва (Кулишић 1970: 131). Такође, постоји веровање да ће ждрал потпалити кућу оном ко му пре тога нашкоди (Гура 2005: 449).

¹² Светлосивог перја, са тамније сивим крилима птице, ждрал је сигурно на говорнике утицао да препознају изглед коња и речи *жерав* доделе ново значење. У дијалектима је ова реч основа многим изведеницама (РСГВ/3: 33), својим изгледом је утицала да постоји веома широко семантичко поље значења.

¹³ М. Фасмер и О. Н. Трубачов (Фасмер 1986/1: 309) наводе и дијахронијско и синхронијско порекло овог придева. Синхронијско порекло овог придева изводи од руског глагола *вѣдат* (*вѣдат* > *вѣсть* > *вѣць* > *вѣцни*), а на основу тога закључујемо да је придев секундарног порекла и пружа нам објашњење како се група *жд* изгубила у основи ове речи.

летећа већь и многгласна већь. У свим тим синтагмама присутан је и религијски занос којим писар исказује дивљење према другим створењима која ходају, лете и оглашавају се, па је то и могуће објашњење због чега писар користи именицу већь, која поред уобичајеног значења које јој се придаје у речницима ‘ствар, предмет’, може да има и значење ‘биће, створење’. У том свом проширеном, метафоричном, значењу можемо видети стилску црту, особину вишег стила изражавања.

3.1.5. Закључак филолошке анализе преписа слова о ждралу

На основу филолошке анализе слова о ждралу у одабрана три преписа можемо рећи да у сва три преписа долази до огрешења норме о етимолошки правопис, да се морфолошка норма поштује, да се на синтаксичком и лексичком нивоу користе слична језичка средства за изражавање истих значења мада међу њима постоје извесне стилске разлике. Морамо истаћи да је препис МСПЦ 100 писан вишим стилем на шта указују језичка средства попут апсолутног датива и постпозиција атрибута унутар именичке синтагме.

3.2. Филолошка анализа слова о орлу у три преписа

Текстови о орлу доносе другачију причу. Орао остари и ослаби, изгуби перје. Тада лети на исток како би се окупао у рајском језеру, седи на камену и гледа у сунце, па му тада израсте ново перје и орао буде поново млад. У поуци се камен објашњава као црква, а старост као грех. Орао је веома јак симбол у средњем веку и потребно је појаснити како је мотив подмлађивања повезан са симболом орла.¹⁴

3.2.1. Фонетско-фонолошки ниво

¹⁴ Навешћемо само неке примере који су средњовековном писару сигурно били познати, а читаоцу ће помоћи да разуме. На основу стиха „Подмладиће те твоја добра дела као у орла перје” (Пс. 150, 5), развија се прича, па је овај стих схваћен буквално и симболички. У уметности је представљен као хорос, на застави династије Палелолог, али и приказ на одежди (са двоглавим орловима) владара на фрескама. Писар се морао упознати с овим примерима и никако није могао заборавити да је орао цар свих птица.

Све промене које су се у говору извршиле пре појаве првих споменика пратила је и промена у правопису. Касније промене су се дешавале само у говору, а поштовање етимолошког правописа зависило је од степена писаревог познавања језичке норме.

- а) Слово јери се јавља у својим етимолошким позицијама у следећим примерима: пакы (Н 52), высотѣ (МСПЦ 100). Чешће се уместо њега среће слово *и*: внсотоу (Н 52), внсотѣ (НБС 38), охнравѣть, хнра; (МСПЦ 100). Појављују се и примери у којима на месту етимолошког стоји слово јери: без печалы (МСПЦ 100), трншы (НБС 38). Закључујемо да писари повремено мешају слово јери и слово *и*, јер се тврдо /и/ потпуно изгубило из говора, али се још увек слово јери обележава на етимолошким и морфолошким позицијама.
- а) Слово јат се јавља у својим етимолошким позицијама: лѣтающнѣ (Н 52), лѣ. лѣтъ (Н 52), сѣднтѣ (Н 52, НБС 38, МСПЦ 100), породнѣ (Н 52), ѡбрѣтаеть (Н 52); лѣ. (НБС 38), свѣтъ (НБС 38), добръ (МСПЦ 100), себѣ (МСПЦ 100), породнѣ блатѣ¹⁵ (МСПЦ 100), наа кротѣ каменн (МСПЦ 100). Такође, забележили смо примере у којима је на месту етимолошког јат забележен његов рефлекс, слово *е*: вѣѣ вѣщѣмѣ, (вѣ) блатѣ (Н 52), летающнѣ (НБС 38), летащнѣ вѣщѣ вѣсьмѣ, (МСПЦ 100).
- б) Јерови се јављају на етимолошким позицијама: ѡрѣ (НБС 38), вѣстокѣ, вѣ (НБС 38), вѣсьмѣ, сѣстарѣвѣ, не вѣздоже, вѣса, вѣ, вѣзрастѣтъ (МСПЦ 100). Понекад се у етимолошким позицијама полугласници у слабом положају не обележавају словима у писању *всѣ* (Н 52), *всѣм* (НБС 38), а чешће се обележавају помоћу пајерка: за ѡрѣла, ѡрѣль, вѣсьмѣ пѣтнцалн (НБС 38), сѣстарѣвѣсе (МСПЦ 100).

У једном случају, у препису МСПЦ 100, међутим, запажа се одступање од етимолошког правописа. Именица *ѡрѣль* се јавља с обележеном

¹⁵ У препису Н 52 се јавља пример породимѣ блато, пример партиципа у придевској функцији. Значење овог партиципа је појашњено у једном житију: „у рај доспевши, породи, што ће рећи обнови” (СЗН 1986: 54). Другим речима, то је обновљиво блато, односно блато обнављања. Други назив, *ђерусијско блато* (Герусије блато), пореклом је из једног апокрифа (Јовановић 2005: 79, 96; Лазић 2004: 48).

вокализацијом полугласника у самогласник /e/, што упућује на македонску, односно бугарску провенијенцију предлошка.¹⁶

У преписима слова о орлу забележено стање генерално говори о у прилог чувању књижевнојезичке норме. Једино су у најмлађем препису (МСПЦ 100) забележене и вернакуларне црте.

- в) На месту прасловенских гласова *t' и *d' стоји група *шт* или *жд*: летеца вешь, вешемь лѣтающнмь, (Н 52) вешем летающнмь, трицы, раѣнѣгаѣт, помлаѣгаѣт се (НБС 38); летеѣи вѣѣѣ (МСПЦ 100).
- г) У слову о орлу забележили смо вокално *л* у више примера исте речи: слнцѣ (Н 52); слнцн (НБС 38); слнцѣ, слнца, (МСПЦ 100), што се сматра књишком цртом будући да се у народном језику рефлектовало у /y/.

3.2.2. Морфолошки ниво

У оквиру морфолошке анализе скренућемо пажњу на поштовање норме прво код именских речи, а потом код глаголских речи. Посматраћемо само оне категорије у којима се очекују могућа одступања од књижевне норме.

- а) У сва три преписа слова о орлу углавном затичемо именске речи употребљене у облику књижевног језика, на пример: црѣ є всѣ (Д. мн) ѡчи емоѣ (Д. јд) вса (Н. јд), вѣ породнцѣ блатѣ (Л.јд) (Н 52); на каменн (Л. јд), за ѡрла (А. јд.) всемь вешем летающнмь (Д. мн.), на слнцн (Л. јд.), ѡ него (Г. јд.) вѣ нвнѣю высотѣ (А. јд.), вѣ породнцѣ блатѣ (Л. јд.) (МСПЦ 100).
- б) И у глаголском систему у преписима слова о орлу забележили смо поштовање норме књижевног језика. Наводимо примере трећег лица презента једине у сва три преписа: ꙗ (Н 52; НБС 38; МСПЦ 100), жнѣ,

¹⁶ За разлику од српског језика у ком су се изједначила два полугласника и дала исти рефлекс, прво неутрални полугласник, а потом вокал /a/ (*дѣн, сѣн > дан, сан*), у бугарском и македонском језику је такво једначење углавном изостало (мак. дѣн, сѣн>ден, сон; буг. дѣн, сѣн>ден, сѣн) (Уп. Ивић 1998: 22), односно: „Низ црта са другом ортографско-језичком подлогом указују да је предлошак овог рукописа био са македонског подручја - предлог за место -о у локативу једине, такође се може везати за македонске говоре (слово за вр`ль).“ О томе више видети у: Штављанин Ђорђевић и др. 1986: 74–75.

залнвают, възможець, храннѣти, завнѣст се, паець, сѣднѣть, спаець се, окоуплаець се, пондѣ, сѣднѣть, порастаець, воудець, оберѣтаець (Н 52); жнветь се, състараець, завнѣть, походнѣть, коуплѣть се, раѣигаець се, помлаѣаець се (НБС 38); жнветь, охривѣець се, залнвают се, възможе, падець, спаднець, възпѣець, окѣплаець се, разгре, очнѣтець се, възрастѣть, воудець (МСПЦ 100). Облицѣ партиципа су забележени према нормѣ књижевног језика: летеца, летеющнѣ (Н 52), летающнѣ (НБС 38), летещнѣ, състарѣвь (МСПЦ 100).

3.2.3. Синтаксички ниво

И у оквиру синтаксичке анализе одабраних преписа о орлу пратили смо начине исказивања субординираног значења, начин повезивања семантички повезаних реченица, као и употребу хипотактичких везника.

У оквиру слова о орлу у препису Н 52, слично као и у слову о ждралу, нема компликованих синтаксичких конструкција. Једино књишко средство је атрибуцки употребљен активни партицип презентѣ: н црь є всѣ вѣщѣмь лѣтающнѣмь. У овом слову затичемо кратке независне реченице међусобно веома често повезане везником и: н завнѣст се въ висотоу нѣноую. н паець на тврѣди каменн. н сѣднѣть на каменн .н. днн. Срећемо и низ предиката без везника између: егда състарѣець се охривѣець. залнвают се очн емоу. не възможець храннѣти себе, при чему је први уведен семантички неспецификованим везником егда. Сви предикати су исказани личним глаголским облицима.

У слову о орлу из преписа НБС 38 затичемо сличну синтаксичку организацију: преовлађују предикатске јединице у међусобно независном односу. То је текст који се састоји од најмање предиката, али успева да пренесе све битне догађаје. Употреба активног партиципа презентѣ у функцији атрибута у конструкцији орль є црь всѣм вѣщѣмь летающнѣмь може бити условљена предлошком, али и устаљеношћу те фразе у целом тексту. Једанпут на почетку реченице затичемо везнички спој да егда, при чему да ту има функцију емфатичке партикуле или конектива.¹⁷

И у препису МСПЦ 100 затичемо реченице међусобно повезане везником и, а такав низ независних реченица (полисиндетон) карактеристичан је за говорни језик. Вернакуларну црту представља и употреба корелатива

¹⁷ Слично запажање износи и М. Курешевић (2014: 212) у вези с условним реченицама у Српској Александриди.

(егда~тогда) приликом творбе реченичног комплекса са временском клаузом: *егда се разгре ѿ солнца тога и очи его очистет се*. Изостанак књишких конструкција, а присутност полисиндетске композиције, као и употреба корелатива јесу одлике српскословенског језика нижег стила изражавања.

Све наведене карактеристике указују на то да је текст писан нижим стилем књижевног језика, како би дело било разумљиво читаоцу, и како би успело да пренесе поуку.

3.2.4. Лексички ниво

На овом језичком нивоу пратили смо избор лексичких средстава у три преписа, који служе за означавање истог појма.

Тако је, на пример, синтагма *вещьмъ летающимъ* употребљена у преписима Н 52 и МСПЦ 100, при чему у другом препису атрибут није у постпозицији, док се унутар те синтагме у НБС 38 именички појам не исказује семантички непрецизираном именицом *вещь*, већ и конкретном именицом, и гласи *птицади летающий*, што је својеврстан плеоназам, а то утиче на снижавање стила. Такође, реченица *и коудет яко мла из два преписа* (Н 52; МСПЦ 100), у препису НБС 38 исказана је глаголом *поплажлет се*.

Именица *хыра* ‘бол, болност’ може се извести од глагола *охыравети* ‘оболети, бити болан’, али је посведочен облик глагола без префикса. Ова именица је присутна у језичком фонду Источних Словена и Западних Словена, али не на српском језичком подручју. То би указивало на то да је ова именица рана књишка позајмљеница из руског језика, доспела у српске преписе вероватно посредством текстуалних предлогака, или касно забележени русизам црквенословенског језика. У сваком случају, ова реч представља књишку црту, јер није потврђена на јужнословенском ареалу (Дьяченко 1993: 798–799).

Глагол *заликают*, употребљен само у препису МСПЦ 100, поетски описује слепило као последицу старости орла, што носи посебан стилски ефект.

Поред тога, израз *наа кротѣ каменн* појављује се само у препису МСПЦ 100 у слову о орлу и могао би да има следећа значења: ‘на сакривеном камену’, ‘на кртичијем камену’, ‘на крутом камену’, ‘на кратком камену’ или ‘на кротком камену’. На сваку претпоставку нас је навела гласовна сличност непознате речи *кротѣ* са наведеним придевима.

На прво значење упућује могућност да се у речи *крѳѳ* крије глагол **kryti* у значењу ‘крити, сакривати’ (ЭССЯ/13: 57–59). Међутим, контекст не подржава овакво тумачење, јер се из преписа сазнаје да орао слеће на хрпу каменова „насупротив Сунцу“, који стога нису били сакривени.

Семантички непрозирна реч може да се доведе и у везу с именицом (**krъtъ* > *крот* ‘кртица’). Међутим, у том случају вокализам карактеристичан за руски језик не може да се објасни.

На значење ‘на крутом камену’ као могуће указивала би текстолошка анализа будући да се у препису Н 52 на истом месту употребљава израз на тврди камени. Ипак, такав фонетски развој речи која је првобитно имала назал задњег реда у свом корену (*крѳѳ*) не бисмо могли објаснити, осим грешком преписивача.

Претпоставка да се ради о ‘на кратком камену’ такође је могуће само ако сматрамо да је писар направио словну омашку. Но, како се реч у истом фонетском и морфолошком облику појављује само у овом препису (од три прегледана), искључили смо могућност грешке.

На исправност израза ‘на кратком камену’ указивало би то што се у истом значењу појављује та реч у другим преписима исте редакције (па чак у истом изразу), а то њено значење могло би бити подржано у једном антонимном пару речи из барокног периода „љутица и крота“, забележеног у списима Гаврила Стефановића Венцловића (Павић 1970: 292). Из свега закључујемо да је у питању реч која је потекла из вернакуларног лексичког регистра.

3.2.5. Закључак филолошке анализе слова о орлу

Уводна реченица сва три слова о орлу указује на намеру писара да своју поуку искаже књижевним језиком, па бира таква језичка средства: атрибуцки употребљен активни партицип презента и постпозицију атрибута у именичкој синтагми. Међутим, филолошка анализа слова о орлу на синтаксичком нивоу показује супротно: слова су писана једноставним реченицама са предикатима у личном глаголском облику у саставном односу. Преписи се међусобно, на синтаксичком нивоу посматрано, не разликују по стилу, већ по броју предиката. Најкраће је у том смислу слово о орлу у препису НБС 38. Филолошка анализа на лексичком нивоу открива неке лексичке разлике међу преписима. У препису НБС 38 стилски обојене речи су замењене неутралним. Са друге стране, филолошка анализа на

фонетско-фонолошком плану показује честа огрешења о етимолошки правопис, док се књижевнोजезичка норма на морфолошком плану поштује.

Можемо закључити да су сва три преписа писана нижим стилем српскословенског језика. Ако бисмо преписе о орлу морали да поређамо према чистоти српскословенског језика у њима, онда бисмо за препис МСПЦ 100, иако најмлађи, рекли да је писан највишим стилем, а за препис НБС 38 да је писан најнижим стилем.

4. Закључак

За циљ истраживања, да подсетимо, поставили смо да након филолошке анализе слова о ждралу и орлу у одабрана три преписа закључимо којим је језичким стилем писано ово дело, као и да утврдимо да ли, у том смислу, постоје разлике међу преписима или међу словима. Закључке филолошке анализе покушаћемо да поткрепимо и размишљањима о томе којем жанру ово дело припада.

Фисиолог је, као што смо на почетку рада рекли, био средњовековни рукопис који представља врсту идеолошког дидактичког списка у облику наративно-поучне прозе. Н. И. Толстој (2004: 148) *Фисиолог* смешта међу остала дела профаног карактера, тачније, у жанр натуралистичке и филозофско-филолошке литературе, чиме нагласак ставља на то да је у питању дело у коме се тематизује природа. А. Стојкова (1997: 243–249), говорећи о првобитној намени текста, ово дело одређује на другачији начин: „Ово дело је било намењено ранохришћанској проповеди – када је било неопходно новокрштенима да објасне основе нове религије”. Сама чињеница да су православни проповедници користили ово дело у својим проповедима, говори о његовој каноничности због чега у ауторитет овог дела не треба сумњати. Сама чињеница да су приче из овог дела уношене у теолошке расправе, житија и ликовну уметност показује значај овог дела за оно време. На овај начин посматрано, *Фисиолог* би се, по пореклу, пре могао сврстати међу дела конфесионално-поучне литературе и патристике. Од XV века, када се јављају преписи овог дела код Срба, „то више није дело намењено ширењу и утврђивању хришћанства, већ се може рећи да је то дело које подсећа читаоце и слушаоце /.../ на животне врлине и путеве за спасење душе” (Стојкова 1997: 243–249). Тада се ово дело спушта на жанр у који га је сместио Н. И. Толстој у теорији средњовековних жанрова.

Имајући на уму садржину дела као и његову идеолошко-дидактичку намену и ослањајући се на основна сазнања о диглосији и на Толстојеву теорију о хијерархији жанрова у српској и руској писмености, претпоставили смо да ће цео *Фисиолог* бити писан књижевним језиком нижег стила, као и да ће се слова, у зависности од своје садржине и теме, разликовати по језичком стилу. Наиме, слово о орлу је надахнуто стихом из Псалтира и као такво је морало бити писано вишим стилем књижевног језика него слово о ждралу. Исто тако, у слову о орлу смо очекивали виши стил и због соларне симболике коју има у грчком *Фисиологу*.¹⁸ Ипак, у анализираним преписима соларна симболика орла исказана је једино сликом у којој се орао греје испод Сунца.

Но, филолошка анализа спроведена на свим језичким нивоима показала нам је да су одабрана слова у анализираним преписима генерално писана српкословенским језиком нижег стила, те да се елементи вишег стила књижевног језика јављају пре свега у слову о ждралу у препису МСПЦ 100 (партицип као део књишке конструкције апсолутног датива у функцији темпоралног детерминатора, књишка инфинитивна конструкција *егда* + датив + инфинитив у функцији исказивања временске одредбе, придев у постпозицији унутар именичке синтагме, сложенице). Овакво стање ствари могли бисмо објаснити промењеним друштвено-историјским околностима након XV века (распад царства) које су поуци исказаној у слову о ждралу дале већи значај.

ЛИТЕРАТУРА

- Богдановић, Димитрије (1973). *Инвентар ћирилских рукописа у Југославији*. Београд: Народна библиотека Србије.
- Грковић-Мејдор, Јасмина (2007). *Стиси из историјске лингвистике*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Гура, Александр Викторович (2005). *Симболика животиња у словенској народној традицији*. Београд: Бримо – Логос – Александрија.

¹⁸ Наиме, у грчком тексту *Фисиолога* соларна симболика је посебно наглашена: „одлеће у сунчане висине где сагорева крила” (Идризовић 2010: 67–70). Овај одломак објашњава зашто орао лети у висину, тј. у „небеске висине”, у одабраним српским преписима.

- Драгојловић, Драгољуб (1968). *Физиолог у Срба*. Докторска дисертација. Београд: Универзитетска библиотека.
- Драгојловић, Драгољуб (1976). Митска симболика у старој српској књижевности и уметности. *Књижевна историја* VIII/31: 341–353.
- Дьяченко, Григорій (1993). *Полный церковно-славянский словарь*. Москва: Издательский отдел Московского патриархата.
- ЭССЯ: *Этимологический словарь славянских языков : праславянский лексический фонд. Вып. 13, (*kroměžirь- *kyžiti)*. Москва: Наука, 1987.
- Ивић, Павле (1998). *Преглед историје српског језика*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Идризовић, Ненад (2010). Сличности и разлике између *Фисиолога* и *Шестоднева* Светог Василија Великог. *Саборност* IV: 67–82.
- Јерковић, Вера (1984). Српскословенска норма у гласовном и морфолошком систему. *Јужнословенски семинар за стране слависте* 33–34: 55–67.
- Кулишић, Шпиро (1970). *Српски митолошки речник*. Београд: Нолит.
- Курешевић, Марина (2014). *Хипотактичке структуре у Српској Александриди: функционалностилски аспекти*. Нови Сад: Филозофски факултет.
- Курешевић, Марина (2015). Проучавање хипотактичких структура и њихова улога у расветљавању функционалностилске раслојености српскословенског језика. У: *Српски језик и његове норме: дијахрони-синхрони аспект* (ур. Ј Грковић-Мејдор и В. Ружић). Нови Сад: Филозофски факултет, 64–82.
- Лазић, Милорад (2004). *Фисиолог у византијској и српској средњовековној књижевности*. У: *Фисиолог / Средњовековни медицински списи: Избор* (ур. Милорад Лазић и Љубомир Котарчић). Београд: Просвета – Српска књижевна задруга.
- Мандић, Јасмина (2013). *Симболика животиња у средњовековном делу Фисиологу*. Мастерски рад. Универзитет у Крагујевцу: Филолошко-уметнички факултет.
- Милорадов, Дејан (2006). *Орнитолошки речник: имена птица*. Нови Сад: Матица српска.
- Павић, Милорад (1970). *Историја српске књижевности барокног доба (XVII и XVIII век)*. Београд: Нолит.
- СЗН: *Српски записи и натписи*. Београд: Просвета – Српска књижевна задруга, 1986.
- РСГВ: *Речник српских говора Војводине*. Нови Сад: Матица српска – Тиски цвет, 2005, св. 3: Ђ–Ј.
- Штављанин Ђорђевић, Љубица, Гроздановић Пајић, Мирослава и Лидија Цернић (1986). *Опис ћирилских рукописа Народне библиотеке Србије*. Београд: Народна библиотека Србије.
- Станковић, Радомир (1994). Датирање и водени знаци рукописних књига манастира Никольца. *Археографски прилози*. 16: 141–306.

- Стојкова, Ана (1997). Библијска симболика у јужнословенском „Физиологу”. *Научни састанак слависта у Вукове дане*. 26: 243–249.
- Толстој, Никита Ильич (2004). *Студије и чланци из историје српског књижевног дела*. Београд – Нови Сад: Завод за уџбенике и наставна средства – Вукова задужбина – Матица српска.
- Јовановић, Томислав (2005). *Апокрифи старозаветни према српским преписима*. Београд: Просвета – Српска књижевна задруга.
- Трифунковић, Ђорђе (1973). *Физиолог: слово о ходећим и летећим створењима*. Пожаревац: Браничево.
- Фасмер, Макс (1986). *Этимологический словарь русского языка*. Том 2. Москва: Прогрес.

*

- Pliny the Elder (1885). *The natural history*. Volume III: books 8—11. London: Taylor and Francis.
- Rašajski, Javor (2004). *Ptice Srbije: sa kartama distribucija / Birds of Serbia: with distribution maps*. Vršac: Triton public.

Прилог

Н 52 (друга редакција)

..... жеравъ є̇ велегана птница. къ верѣ събырают се. ега боудеть нмь спати ноцию и чинеть себѣ стражоу да стрегоут се. и възнимаеть въ единно нозѣ каменн възвигъ дръжитъ. а на еднн нозѣ стонтъ. да ега задрѣмлетъ. испаднеть емѣ камен нз ноги. и вьскрѣнтъ велѣемь глаомь. и дроужина его пробудет се. и стрегоут се. и пакн дроугн понде стрещн н.

сло̇ за орль. сорль є̇ летеца вещь. и црь є̇ всѣ̇ вещьмь лѣтающимь. и жнве .р. лѣ. и бес печали жнветъ. ега състарѣет се охнраеть. занвают се очн емоу. не възможеть хранити себе. и зависнт се въ висотоу нвноюю. и паеть на тврѣдн каменн. и сѣднтъ на каменн .н. днн и спает вса хнра на каменн. и коуплает се въ породнмѣ блате. и сѣднтъ протнвоу санцоу. тога се емоу очнцаета очн. и ново періе порастаетъ. и боудет јако мла и пакы собрѣтаеть .р. лѣтъ.

НБС 38 (трећа редакција)

сло̇ ѿ жеравъ. жеравъ є̇ многогласна вещь събырают се къ вѣтерѣ и поставляютъ страже себѣ стражникн и възымь каменк въ ногоу и двнignetъ и стонтъ на едннн носѣ. да ега задрѣмлетъ испадеть емѣ каменк и онь възобеть. тога ннъ пондетъ и стрѣжеть.

слово за орль. сорль є̇ вѣсьмь птницамн летающн црь жнветъ едннъ бес печали на свѣтѣ и добро є̇ за .р. лѣ. да егда състарае се. завнет се въ нба и походнтъ на породнмѣ блато на вьстокъ и коуплетъ се трнцы на днь. и ражнгает се на санцн. испадаетъ ѿ него хнра старостнаа и помлажает се.

МСПЦ 100 (друга редакција)

сло̇ за жерава како събюдет се и бюдет. жеравъ є̇ многогласна птница. събырающнм се къ вѣрѣ ега нмь спати. и спочстет стражѣ себѣ да строжет н̇. и възнимаеть въ едннн носѣ. и възвигъ дръжитъ горѣ и на деснон носѣ стоюще. егда задрѣмлетъ испадне каменъ ѿ носѣ его и онь възпнеть гласѣ велѣемь. вьсн же дроужн его пробудет се и острегѣтъ се.

слово за орла. сорель црь летеци̇ вещь вѣсьмь. сорель добрѣ є̇ за .р. лѣ. и без печалы жнветъ. състарѣвъ̇ се охнравѣеть и занвают се очн емѣ. и не възможе ловити себѣ. и зависнт се въ нвнѣю висотѣ. и падет наа кротѣ каменн. и спаднет вьса хнра на каменн и онь окѣплет се въ породнмѣ блатѣ. и сѣднтъ протнвѣ санцѣ .н. днн. егда се разгрѣ̇ ѿ санца тога и очн его очнстет се. и пера емѣ възрастѣтъ и боудеть јако млада.

Milan Subotić

LANGUAGE AND STYLE CHARACTERISTICS OF THE STORIES
ABOUT BIRDS FROM THE *PHYSIOLOGUS* IN THE THREE
SERBIAN TRANSCRIPTS (ON THE EXAMPLE OF *THE STORY
ABOUT THE EAGLE AND ABOUT THE CRANE*)

SUMMARY

The main subject of this paper is the medieval piece of work *Physiologus*, a kind of didactic writing, written in the manner of narrative prose. It consists of the stories about animals with a moral at the end. Although it belongs to the profane literature, it has religious connotations as well. This work is translated from Greek. It was very popular among Serbs in the Middle Ages, which can be assumed on the basis of great number of preserved transcripts of this work.

This paper examines the language (at all levels) of two stories, the one about an eagle and other about a crane, in three different transcripts: the Nikoljac manuscript no. 52 (N 52), the National Library of Serbia manuscript no. 53 (NBS 38) and the Museum of Serbian Orthodox Church manuscript no 100 (MSPC 100). The manuscripts differ in time (from the 15th to the 17th century) and place of the origin (east, south and west part of Stokavian).

The main goal of this paper is to find out, on the basis of the philological analysis; in what style these texts were written and whether there are variations in the transcripts in this respect.

KEYWORDS: *Physiologus*. Serbian Church Slavonic, phonetics, morphology, syntax, lexicon, the story about the crane, the story about the eagle.

Милан Суботић
Филозофски факултет
Универзитет у Новом Саду
tallstoryteller@outlook.com